

GOD VETENSKAPLIG PRAXIS I UTBILDNING OCH FORSKNING VID ARCADA

Allmänt

All mänsklig verksamhet som berör och påverkar andra människor bör följa etiska principer som utgår från vetenskapsamfundets nationellt och internationellt erkända etiska värderingar.

Forskningsetiska delegationen i Finland har år 2012 utgett riktlinjer för "God vetenskaplig praxis och handläggning av misstankar om avvikelser från den i Finland". (härefter "GVP-riktlinjer"). Med dessa riktlinjer har Forskningsetiska delegationen beaktat att forskningen i allt högre grad sker i internationellt samarbete och uppgjort rekommendationerna i enlighet med de principer som är internationellt godtagna för att undelätta internationellt samarbete. Samtidigt har även lösningen av samarbetsproblem mellan forskare fått en större betydelse inom forskningsetiken.

Arcada, liksom de flesta andra högskolor och universitet i Finland, har förbundit sig att följa dessa GVP-riktlinjer. Riktlinjerna gäller bl.a. undervisning, eget forsknings- och utvecklingsarbete (FoU) samt handledning av studenters examensarbeten. God vetenskaplig praxis omfattar även i högre grad än tidigare annan verksamhet än enbart traditionell forskning.

Arcadas rektor har 1.1.2008 tillsatt ett etiskt råd (härefter "Etiska rådet") vars uppgifter bl.a. hör att sprida kundskap om god vetenskaplig praxis bland lärare och studenter samt utföra etisk prövning.

Etikprövningen är en etisk förhandsbedömning av en forskningsplan och den utgör alltid en förutsättning för forskningslov som gäller empirisk forskning som hanterar personuppgifter eller forskning där människor är undersökningsobjekt. Etisk prövning görs såväl för lärdomsprov som för forskningsprojekt utförda av högskolans personal. Personalen bör även i sin undervisning och i sin övriga verksamhet följa god vetenskaplig praxis.

Utbildning

Läraren skall vägleda studenten till god vetenskaplig praxis, till stöd för en självständig yrkesutövning som är förankrad i yrkesetik. Undervisning av yrkesetik integreras i utbildningen och handledningen. Förutom att undervisa, vägleda och handleda i yrkesetik inom det branschspecifika området undervisar och handleder läraren studenterna i god vetenskaplig praxis rörande examensarbetet och andra skriftliga arbeten. Läraren följer ovannämnda riktlinjer.

Forskning

Till god vetenskaplig praxis i forskning hör enligt GVP- principerna att forskaren eller läraren :

- laktar hederlighet, allmän omsorgsfullhet och noggrannhet i dokumenteringen och presentationen av sina resultat samt i bedömningen av andras undersökningar och undersökningsresultat.
- I forskningen tillämpar dataansaffnings-, undersöknings- och bedömningsmetoder som är förenliga med kriterierna för vetenskaplig forskning och är etiskt hållbara.
- Vid publiceringen av undersökningsresultaten tillämpar den öppenhet och den ansvarsfulla kommunikation som karakteriserar vetenskaplig verksamhet.

- I sin egen forskning och när resultaten av den publiceras tar hänsyn till andra forskares arbete och resultat och hänvisar till deras publikationer på ett korrekt sätt så att deras arbete respekteras och resultat tillmäts det värde och den betydelse som tillkommer dem.
- Planerar och genomför forskningen och rapporterar och lagrar insamlade data på det sätt som kraven på vetenskapliga fakta förutsätter.
- Ser till att forskningstillstånd har anskaffats och den etiska förhandsbedömning som förutsätts inom vissa områden har utförts.

Innan forskningen inleds, eller en forskare rekryteras, uppgörs för forskningsprojektet eller forskningsgruppen ett avtal mellan samtliga parter där såväl arbetsgivarens som den ansvarige forskarens (*principal investigator*) och forskningsgruppens medlemmars rättigheter, upphovsrättsliga principer, ansvar och skyldigheter samt förvaring och rätt att använda material fastställs på ett sätt som alla parter godkänner.

Finansieringskällor och övrig bundenhet av betydelse för forskningens genomförande meddelas dem som deltar i forskningen och rapporteras när forskningsresultaten publiceras

Forskarna avhåller sig från all bedömning och allt beslutsfattande i fråga om vetenskap och forskning om det finns skäl att misstänka jäv.

I forskningsorganisationerna tillämpas god personal- och ekonomiförvaltning och datasekretessfrågor beaktas.

Avvikelser från god vetenskaplig praxis

Med avvikelser från god vetenskaplig praxis avses oetisk och ohederlig verksamhet som skadar den vetenskapliga forskningen. Avvikelser från god vetenskaplig praxis kan vara antingen avsiktliga handlingar eller oavsiktligt slarv. GVP definierar följande tre former av avvikelser:

Oredlighet i vetenskaplig verksamhet
Försummelse av god forskningspraxis
Övriga ansvarslösa förfaranden

Oredlighet i vetenskaplig praxis

Oredlighet indelas i fyra underkategorier:

Fabricering (***fabrication***) är att presentera påhittade observationer för vetenskapssamfundet. Påhittade observationer har inte gjorts på det sätt eller med användande av den metod som beskrivs i forskningsrapporten. Fabricering är också att redovisa uppdiiktade resultat i en forskningsrapport.

Med förfalskning (***falsification, misrepresentation***) av observationer avses att avsiktligt bearbeta eller presentera originalobservationer så att det resultat som grundar sig på dem förvrängs. Med förfalskning av resultat avses också vetenskapligt ogrundad manipulering eller urval av forskningsresultat. Förfalskning är också att utelämna resultat eller fakta som är väsentliga för en korrekt tolkning av slutsatserna.

Plagiering (***plagiarism***) är att lägga fram en forskningsplan, ett manuskript, en artikel eller annan text eller ett textavsnitt, en bildlig framställning eller en översättning som någon annan tagit fram som sin egen. Plagiering kan vara både direkt och indirekt kopiering.

Med stöld (***misappropriation***) avses att olovligt presentera eller använda en annan persons forskningsresultat, -idé, -plan, -observationer eller -material i sitt eget namn.

I internationella anvisningar indelas oredlighet oftast i tre kategorier, den s.k. FFP-indelningen: fabricering (fabrication), förfalskning (falsification) och plagiering (plagiarism).

Försummelse

Försummelse av god forskningspraxis tar sig uttryck i grov underlåtenhet (***gross negligence***) och vårdslöshet i olika faser av forskningsarbetet, såsom:

- att förringa andra forskares roll i en publikation, t.ex. att underlåta att nämna personer som bidragit till forskningsarbetet, samt att hänvisa till tidigare forskningsresultat på ett bristfälligt eller osakligt sätt,
- att rapportera sina forskningsresultat eller tillämpade metoder på ett vårdslöst och därmed missvisande sätt,
- att registrera och förvara resultat och forsknings-material på ett bristfälligt sätt,
- att publicera samma resultat flera gånger som skenbart nya (s.k. självplagiering),
- att på annat sätt vilseleda vetenskapssamfundet i fråga om sitt eget forskningsarbete.

Som försummelse avses även underlåtenhet att lämna in sin forskningsplan till Etiska rådet för etisk förhandsbedömning, i de fall där planen gäller ett empiriskt examens- eller forskningsarbete som berör människor som informanter, sekretessbelagd data, frågor om upphovsmannarätt och andra frågor som kan vara etiskt känsliga eller problematiska.

Övriga ansvarslösa förfaranden

Även andra ansvarslösa förfaranden kan förekomma i samband med forskning- och undervisningsarbetet, t.ex.:

- manipulering av upphovsmannaskapet, t.ex. genom att lägga till personer som inte är delaktiga i forskningen i listan på upphovsmän eller att framföra ett arbete som utförts av en s.k. spökskrivare i sitt eget namn,
- att överdriva sina egna vetenskapliga meriter, t.ex. i en meritförteckning eller i en översatt version av den, i en publikationsförteckning eller på sina egna hemsidor,
- att lägga till överflödiga forskningsreferenser i en källförteckning för att få den att framstå som mer omfattande,
- att fördröja en annan forskares arbete t.ex. med hjälp av referee-verksamheten,
- att falskt ange om avvikelse från god vetenskaplig praxis
- att försvåra en annan forskares arbete på övrigt osakligt sätt
- att vilseleda allmänheten genom att i offentligheten lägga fram missvisande eller förvrängda uppgifter om sin forskning, dess resultat, resultatens vetenskapliga betydelse eller deras tillämplighet.

I värsta fall kan dylika förfaranden uppfylla ovannämnda kriterier på avvikelse från god vetenskaplig praxis.

Anmälning och hantering av avvikelse från god vetenskaplig praxis

Utredningsprocessen för misstankar om avvikelse från god vetenskaplig praxis består av tre steg:

- en skriftlig anmälan görs till rektor
- en förundersökning görs ifall misstanken är befogad
- en egentlig utredning görs ifall förundersökningen visar att misstanken är grundad.

Det mest centrala i det nya förfarandet med tanke på de inblandades rättsskydd är att garantera:

- en rättvis och opartisk handläggning,
- att samtliga parter hörs,
- sakkunnighet och snabbhet i handläggningen.

Enligt forskningsetiska delegationens anvisningar skall varje skede i utredningen dokumenteras noggrant och parternas rätt till information respekteras.

Behandling av misstanke om avvikande från avvikelse av god vetenskaplig praxis

Samtliga anställda inom Arcada har skyldighet att meddela misstanke om en anställds avvikelse från god vetenskaplig praxis. Behandlingen beskrivs i GVP-riktlinjerna på följande sätt:

Misstanken meddelas skriftligen till rektor. I anmälan bör specificeras vilket slag av avvikelse från god vetenskaplig praxis det är frågan om och misstanken skall motiveras. Den skriftliga anmälan får inte vara anonym och kan inte återtas. Beaktansvärt är att brott mot god vetenskaplig praxis inte har någon preskriptionstid. Även gamla brott mot vetenskaplig praxis kan tas till behandling om brottet har en vetenskaplig eller samhällsrelaterad betydelse.

Rektorn beslutar om förundersökning skall inledas på basen av anmälan. Ifall anmälan uppenbart är omotiverad eller inte hör till GVP-anvisningarnas tillämpningsområde kan rektor besluta att avstå från en förundersökning.

Om en förundersökning inleds skall den som framfört misstanken, den som misstanken väckts mot samt Forskningsetiska delegationen omedelbart underrättas om beslutet och om grunderna för beslutet.

Syftet med förundersökningen är att preliminärt utreda om det finns grund för de misstankar som framförts i anmälan. I förundersökningen hörs den som gjort anmälan, den som misstänks och vid behov experter och övriga personer. Förundersökningen skall slutföras inom tre månader. Om förundersökningen visar att misstanken är obefogad avslutas behandlingen av ärendet.

Beslutet skall delges samtliga parter samt Forskningsetiska delegationen. Beslutet kan också publiceras på den misstänktes önskan och vid övrigt behov. I beslutet bör nämnas att om en av parterna är missnöjd med beslutet kan ett utlåtande av Forskningsetiska delegationen bes inom sex månader efter att beslutet kommit till partens kännedom.

Om förundersökningen visar att det finns skäl att misstänka försummelse av god forskningspraxis eller oredlighet i vetenskaplig verksamhet skall rektorn inleda en egentlig utredning.

Rektorn bildar en utredningsgrupp för den egentliga utredningen och ber in olika experter som medlemmar, varav en utses till utredningsledare. Som utredningsgrupp kan fungera Etiska rådet kompletterat med juridisk och annan nödvändig sakkunskap.

I gruppen bör ingå minst två personer som inte ingår i den organisation som verkställer utredningen.

När utredningsgruppen tillsätts och i dess verksamhet inleds skall de allmänna jävsgrunderna enligt förvaltningslagen iakttas. Parterna i ärendet samt Forskningsetiska delegationen bör informeras om att utredningen inletts.

Utredningsgruppen skall inom sex månader avge en slutrapport om sitt arbete i enlighet med GVP-riktlinjerna.

Om det i utredningen konstateras att det är frågan om oredlighet i vetenskaplig verksamhet, skall man sträva efter att publicera slutsatserna i utredningsrapporten på ett sätt som utredningsgruppen finner lämpligt och i mån av möjlighet åtminstone i den publikationskanal genom vilken resultaten av den oredliga forskningen på oredligt sätt redan har kommit ut i offentligheten.

Ifall avvikelse från god vetenskaplig praxis ägt rum bör den påföljd av avvikelsen som föreläggs stå i rättvis proportion till hur allvarlig avvikelsen är.

En anställd som gjort sig skyldig till avvikelse från god vetenskaplig praxis kan bestraffas med muntlig eller skriftlig varning, uppsägning eller hävning av anställningsförhållande vid försummelse och oredlighet.

Beslutet delges skriftligen till den misstänkte och till den som gjort anmälan. Ett sammandrag av undersökningen och slutrapporten om utredningen tillställs Forskningsetiska delegationen i Finland .

Om slutresultatet av utredningen är att den misstänkte inte har gjort sig skyldig till avvikelse från god vetenskaplig praxis skall ett beslut där detta framgår sändas till den misstänkte och den som framfört misstanken. Dessutom skall man sträva efter att publicera slutresultatet av utredningen i en lämplig publikationskanal om den misstänkte så önskar eller det finns andra skäl för det.

Om den misstänkte arbetar i en annan forskningsorganisation, eller utför forskning med extern finansiering skall slutrapporten om utredningen även skickas till denna arbetsgivare eller forskningsfinansiär.

Om den som misstänks eller den som framfört misstanken är missnöjd med rektorns beslut, de förfaringssätt som tillämpats i förundersökningen eller utredningen eller med slutledningarna av slutrapporten kan denna begära ett utlåtande i ärendet av Forskningsetiska delegationen. Begäran skall motiveras och man bör precisera vilka frågor man begär ett utlåtande om. Utlåtandet skall begäras senast inom sex månader efter att beslutet delgetts.

Utöver detta kan en avvikelse från god vetenskaplig praxis som konstaterats leda till andra påföljder som rektorn är berättigad eller skyldig till att verkställa, t.ex. med stöd i förvaltnings-, straff- eller arbetsrättsliga lagstiftningen eller på avtalsrättsliga grunder. **Anmälan om misstanke**
Misstanke om avvikelse bör alltid meddelas skriftligen och omedelbart då misstanke väckts.

Misstanke kan inte meddelas anonymt.

Mottagaren av meddelande bör omedelbart starta en förutredning i frågan.
Ifall anmälan uppenbart är omotiverad görs ingen förundersökning.

Förebyggande av fusk i forskning

Avvikelse från god vetenskaplig praxis kan förebyggas på olika sätt t.ex. genom utbildning och forskningsetisk prövning. Kontinuerlig fortbildning i frågor som berör forskningsmetodik och forskningsetik anordnas för den akademiska personalen.

Etisk prövning av forskningsplaner

De planer för forsknings- och utvecklingsprojekt som berör människor, sekretessbelagd data, frågor om upphovsrätt och andra immateriella rättigheter samt andra frågor som kan vara etiskt känsliga eller problematiska, förhandsgranskas av Etiska rådet. Detta gäller den akademiska personalens forsknings- och utvecklingsprojekt oberoende om de är finansierade av Arcada eller annan instans. Syftet med den forskningsetiska prövningen är att stöda forskaren inför genomförandet av den empiriska undersökningen. Publicering av resultat i internationella tidskrifter kräver vanligtvis information om att forskningsetisk bedömning/prövning skett och godkänts. En förkortad plan inlämnas till Etiska rådets sekreterare före Etiska rådets möte.

Etisk prövning av planer för examensarbeten

Då forsknings- och utvecklingsprojekt som kräver etisk prövning involverar studenter förhandsgranskas planen över studentens egen andel i projektet av handledaren. Detsamma gäller studenters empiriska examensarbeten. Lärare som handleder övningsarbete inom enskilda lärokurser ansvarar för att studenten känner till och följer god vetenskaplig praxis vid empirisk datainsamling. Läraren förhandsgranskar därför den av studenterna planerade informationen till forskningspersonerna samt de planerade instrumenten för datainsamling.

¹ Forskningsetiska delegationen i Finland. God vetenskaplig praxis och handläggning av misstankar om avvikelser från den i Finland. 2012: 11.

¹ Ibid: 15-16.